

กลไกการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: การวิเคราะห์องค์ความรู้
บทบาท และเครือข่ายของลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง*
MECHANISMS FOR PROMOTING AND DEVELOPING INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE:
AN ANALYSIS OF KNOWLEDGE, ROLES, AND NETWORKS OF
LIKAY PA BY THAWORN SUNTHORNSIN TROUPE, TRANG PROVINCE

เมธิรา ไกรนที

Maytira Krainatee

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail: maytira_kra@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ การวิเคราะห์บทบาทและเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของการแสดงลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะการแสดงลิเกป่า ผู้ที่เข้าร่วมในการแสดงเยาวชน ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอและตัวแทนผู้องค์กรธุรกิจ รวมจำนวน 16 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา สรุปภาพรวมโดยการพรรณนาผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่า ด้านประวัติความเป็นมา มีการสืบทอดมาไม่น้อยกว่า 70 - 80 ปี มีองค์ประกอบในการแสดง ประกอบด้วย ด้านนักแสดง เนื้อร้อง เครื่องดนตรี การแต่งกาย โรงลิเกป่า ความเชื่อและลำดับการแสดง การวิเคราะห์บทบาทของการแสดงลิเกป่า ประกอบด้วย บทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน การให้การศึกษา การอบรมบ่มเพาะ การให้ความบันเทิง การสืบทอดความเชื่อ การประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ และการสร้างความทรงจำร่วมกัน การวิพากษ์วิจารณ์สังคม การวิเคราะห์เครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ สภาวัฒนธรรมอำเภอสิเกา และองค์กรธุรกิจชุมชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลไกในการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลิเกป่า จะต้องมีการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมให้เข้ากับบทบาทที่มีการปรับตัวตามยุคสมัยและกลไกของภาคีเครือข่ายที่จะต้องทำงานแบบประสานความร่วมมือเพื่อความยั่งยืนของการแสดงลิเกป่า

คำสำคัญ: ลิเกป่า, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, เครือข่ายวัฒนธรรม, การส่งเสริมและพัฒนา

Abstract

This research article aims to examine knowledge, role and network analysis to promote and develop intangible cultural heritage through Likay Pa performances by the Thaworn Sunthonsilp troupe in Trang Province. This qualitative research includes the following key informants: knowledgeable individuals in Likay Pa performing arts; participants in the performances; youth; representatives from educational institutions, the Provincial Cultural Office, local administrative organizations, community leaders, the president of the District Cultural Council, and business organizations, totaling 16 individuals. Data were collected through participatory observation, in-depth interviews, focus group discussions, content analysis, and a comprehensive summary presented through descriptive analysis. The research showed that the knowledge of the Likay Pa performance on the history has been transmitted for at least 70 - 80 years. The performance components included actors, lyrics, musical instruments, costumes, Likay Pa theaters, beliefs, and performance sequences. An analysis of the Likay Pa performance highlighted roles in shaping a shared community identity, education and training, entertainment, belief transmission, coordinating relationships among different groups of people, creating shared memories, and social criticism. The network analysis for the promotion and development of intangible cultural heritage involved government agencies, including educational institutions, community leaders, local administrative organizations, and the Trang Provincial Cultural Office, as well as private-sector agencies, such as the Sikao District Cultural Council and community businesses. Research findings indicate that mechanisms to promote and develop Likay Pa's cultural heritage must integrate traditional knowledge with adaptive roles in line with modern times, and that a network of stakeholders must collaborate to ensure the sustainability of Likay Pa performances.

Keywords: Likay Pa, Intangible Cultural Heritage, Cultural Network, Promotion and Development

บทนำ

ทุนวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะการแสดง วรรณกรรม ภาษา อาหาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่น สามารถธำรงรักษาความเป็นชุมชนท้องถิ่น ดังที่ Bourdieu, P., Throsby, D. กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะของทุนที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและการส่งเสริมความยั่งยืนทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่น (Bourdieu, P., 1986); (Throsby, D., 2001) ดังนั้น วัฒนธรรม จึงเป็นทุนประการหนึ่งในฐานะทรัพยากรที่มีคุณค่า นำมาสู่การสร้าง ความยั่งยืน มีความสำคัญทั้งในมิติเชิงเศรษฐกิจ เชิงวัฒนธรรม สัญลักษณ์ และมูลค่าเชิงสังคมในด้านของการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ที่สำคัญ

ของแต่ละชุมชน (Throsby, D., 1999) และยังมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นกลไกในการพัฒนาชุมชน การฟื้นฟูอัตลักษณ์ นำมาสู่การส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการรักษาไว้ซึ่งมิติของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Hilliard, T., 2000)

พื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย มีความอุดมสมบูรณ์ของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย มีบทบาทต่อการพัฒนาพื้นที่ ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคม โดยเฉพาะการมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น มีความหลากหลาย มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ดังที่ พระมหาเมธี จันทวโส (ไวยวัฒน์) และคณะ กล่าวถึง การที่ภาคใต้ เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความเป็นอัตลักษณ์ เกิดเป็นมนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา อาหาร การแต่งกาย การละเล่นและประเพณีทางศาสนา แต่ด้วยความเจริญทางเทคโนโลยีและวัฒนธรรมจากต่างชาติ ที่เข้ามามีบทบาท ส่งผลกระทบต่อผู้คน การมีบทบาทต่อคนรุ่นใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมน้อยลง ซึ่งอาจส่งผลต่อการสูญหายของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม (พระมหาเมธี จันทวโส (ไวยวัฒน์) และคณะ, 2567) โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึง ความหลากหลายของศิลปะการแสดงในพื้นที่ภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น หนังตะลุง มโนราห์ ร้องเงี้ยว เพลงบอก ลิเกป่า ดิเกฮูลู มะโย่ง เป็นต้น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของทุนทางวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้ส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านบางประเภท

ศิลปะการแสดงลิเกป่า เป็นทุนทางวัฒนธรรมประการหนึ่ง ที่ยังคงปรากฏพบในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะในปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอเสเกา จังหวัดตรัง ยังมีคณะลิเกป่า ภายใต้ชื่อ ลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง เป็นคณะเดียวที่มีปรากฏในอำเภอเสเกา จังหวัดตรัง และเป็นหนึ่งในประมาณ 3 คณะ ที่ยังคงหลงเหลือในพื้นที่จังหวัดตรัง แม้ว่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง กำลังเผชิญกับปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และความต้องการได้รับการสนับสนุนเชิงกลไก แต่ยังคงทำการแสดงที่เป็นการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงลิเกป่า และยังคงทำการแสดงในโอกาสต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ยังคงเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีการปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมในปัจจุบัน (ถาวร รักรู้, 2567) ซึ่งจากผลการศึกษาของ อัครเดช ศิวัรักษ์ และเอนก สวาะอินทร์ ได้แสดงให้เห็นถึงการสืบทอดของของคณะลิเกป่าถาวร สุนทรศิลป์ มาประมาณกว่า 70 - 80 ปี (อัครเดช ศิวัรักษ์ และเอนก สวาะอินทร์, 2562) อีกทั้ง ผลการศึกษาของ กิตติกร วิบูลย์ศรี แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา การบันทึกไว้ซึ่งองค์ความรู้ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญเนื่องด้วย ในปัจจุบันศิลปะการแสดงลิเกป่า ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ จนทำให้ประสบปัญหาการไม่ได้รับความนิยมดังเช่นในอดีต (กิตติกร วิบูลย์ศรี, 2552) แต่อย่างไรก็ตาม การแสดงลิเกป่าของคณะลิเกป่าถาวร สุนทรศิลป์ ยังคงไว้ ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในฐานะของศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต มีลักษณะเฉพาะด้านตัวละคร บทร้อง บทพูด ท่ารำ การแสดงท่าทาง เครื่องแต่งกาย การใช้ไหวพริบ เครื่องดนตรีพื้นบ้าน โดยเฉพาะกลองรำมะนาประกอบจังหวะ และแม้ว่า ในอดีต ศิลปะการแสดงลิเกป่า จะได้รับความนิยม และมีบทบาทในการแสดงในโอกาสต่าง ๆ มากกว่าในยุคปัจจุบัน แต่ด้วยความโดดเด่นของการแสดงของลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง ให้ความสำคัญกับกลวิธีการนำเสนอเรื่องราว ความมุ่งมั่นในการสืบทอดทุนทางวัฒนธรรม การมีบทบาทต่อชุมชนที่หลากหลายในฐานะสื่อพื้นบ้าน การสื่อสารเรื่องราว

ทั้งด้านความบันเทิงและบทบาทด้านอื่น ๆ และส่งผลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวในยุคของการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้การแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง ยังคงได้รับการยอมรับจากผู้คนในชุมชนและภายนอกชุมชน

ดังนั้น แม้ว่า จะมีงานวิจัยหรือการศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ของการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง มาแล้วก็ตาม แต่เพื่อเป็นการทำความเข้าใจจากเหง้าทางวัฒนธรรม และทุนทางวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น มากยิ่งขึ้น ประกอบกับ ที่ผ่านมา ยังไม่มีงานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในฐานะสื่อพื้นบ้าน ขาดการศึกษา การวิเคราะห์เกี่ยวกับกลไกเครือข่ายในการพัฒนาการแสดงลิเกป่าอย่างเป็นระบบ งานวิจัยชิ้นนี้ จึงมีความจำเป็นในการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่า การวิเคราะห์บทบาทและเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการแสดงลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจ การส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในคุณค่าในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติ โดยผู้วิจัย ตั้งคำถามในการวิจัย ประกอบด้วย องค์ความรู้หลักเกี่ยวกับการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง มีอะไรบ้าง บทบาทและเครือข่ายของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง ส่งผลต่อการส่งเสริมและพัฒนา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. การศึกษาองค์ความรู้ในการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง
2. การวิเคราะห์บทบาทของการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง
3. การวิเคราะห์เครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ของการแสดงลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากกรณีศึกษา

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลในพื้นที่บ้านพรจุต ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง โดยมีการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล การขอความยินยอมโดยรับทราบ การเก็บรักษาข้อมูลที่เป็นความลับ ผ่านกระบวนการได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มีวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยเทคนิคการเลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก โดยเจาะจงผู้ที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะการแสดงลิเกป่า จำนวน 3 คน คัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะการแสดงลิเกป่าที่มีประสบการณ์การแสดงเกิน 10 ปี และยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย ผู้ที่เข้าร่วมในการแสดง จำนวน 1 คน มีเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก โดยการเจาะจงผู้ที่รับชมการแสดงลิเกป่า และยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย นักเรียน/เยาวชน จำนวน 2 คน มีเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก โดยการเจาะจงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงลิเกป่าและยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำเครือข่าย ประกอบด้วย ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา จำนวน 4 คน ตัวแทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 1 คน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ จำนวน 1 คน ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน และตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจ จำนวน 2 คน

มีเกณฑ์และวิธีการคัดเลือก โดยการเจาะจงผู้ที่มีส่วนในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่าและยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย รวมจำนวน 16 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา สรุปภาพรวมโดยการพรรณนาความ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีการสร้างเครื่องมือที่มีขั้นตอน ดังนี้

3.1 การศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ บทบาท เครือข่ายของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ควบคู่กับการพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 การสร้างแบบสังเกตการณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อสังเกตข้อมูลองค์ความรู้และบทบาทของลิเกป่า แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาข้อมูลองค์ความรู้ บทบาทของลิเกป่าและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการแสดงลิเกป่า การแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง หลังจากนั้น จึงมีการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสังเกตแบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวคำถาม ซึ่งมีการออกแบบเครื่องมือไว้ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 2 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมง หลังจากนั้น จึงนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามแนวคิดสี่พื้นบ้าน แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งสามารถตอบคำถามการวิจัย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบความสมบูรณ์ ครบถ้วน และความถูกต้องของข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาเปรียบเทียบ และการพิจารณาข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและชุมชน เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้วจึงทำการสรุปเนื้อหาภาพรวมโดยการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่า การวิเคราะห์บทบาทของการแสดงลิเกป่าและเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาบรรดากาชาดวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง สามารถนำเสนอ โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง ประกอบด้วย

1.1 ประวัติความเป็นมาของการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง มีรายละเอียดดังนี้ การก่อตั้งของคณะลิเกป่า ถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง พบว่า มีการสืบทอดมาไม่น้อยกว่า 70 - 80 ปี โดยคำบอกเล่าเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นมาจากการที่นายแดง รำพา เป็นก่อตั้งคณะลิเกป่าแดงตรัง ซึ่งมีการเล่าต่อกันมาว่า ในอดีตทวดแดง เป็นนายหนังตะลุง และได้ไปแสดงหนังตะลุง ที่จังหวัดกระบี่ จึงได้ไปสังเกตเห็นการแสดงลิเกป่า จึงกลับมาชักชวนลูกคู่หนังตะลุงมาฝึกหัด โดยการสังเกต จดจำลักษณะ การสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงมาฝึกหัดกัน มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี และฝึกหัดกันมาเรื่อย ๆ จนมีการตั้งคณะลิเกป่าคณะแดง เมืองตรัง ที่มีชื่อเสียง

เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งในจังหวัดตรังและจังหวัดใกล้เคียง จนกระทั่งเมื่อนายแดง รำพา เสียชีวิตลง มีนายเพ็ญ คำมีศรี เป็นผู้สืบทอดการแสดงลิเกป่า มีการฝึกหัดการแสดงให้กับลูกหลาน มีการจ้างไปทำการแสดง มีการตั้งชื่อคณะว่า คณะเกษร สุนทรศิลป์ แล้วจึงทำการเปลี่ยนชื่อมาเป็น คณะกิจจาเกษร สุนทรศิลป์ และเมื่อนายเพ็ญ คำมีศรี เริ่มชรา จึงสืบทอดคณะลิเกป่ามายังนายถาวร รักรู้ ให้เข้ามาบริหารคณะ และเมื่อนายเพ็ญ คำมีศรี เสียชีวิต จึงมีนายถาวร รักรู้ เป็นหัวหน้าคณะ มีการเปลี่ยนชื่อคณะว่า คณะลิเกป่าถาวร สุนทรศิลป์ (ถาวร รักรู้, 2567), (กฤตยชญ์ แซ่อ่อง, 2568) มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีที่ตั้งของลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 2 บ้านพรจุต ตำบลบ่อหิน อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ปัจจุบัน มีสมาชิก จำนวนประมาณ 18 - 20 คน โดยคณะลิเกป่า เป็นที่รู้จักในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในจังหวัดตรัง ดังที่ กิตติศักดิ์ ทองขำดี กล่าวว่า “ยังมีการจ้างไปทำการแสดงในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานประจำปี งานกำนัน มาอย่างต่อเนื่อง (กิตติศักดิ์ ทองขำดี, 2567)

1.2 องค์ประกอบในการแสดง ประกอบด้วย

1.2.1 องค์ประกอบด้านนักแสดง นักแสดงของการแสดงลิเกป่า ประกอบด้วย นักแสดงตลอดจนลูกคู่ จำนวนประมาณ 5 - 10 คน หรือมากกว่า ขึ้นอยู่กับโอกาสในการแสดงและการว่าจ้างของเจ้าภาพ แต่นักแสดงที่สำคัญของคณะ ประกอบด้วย แยกแดง หรือเทศ (พระเอก) ยาหยีหรือเมียเทศ (นางเอก) เสนา (ตัวตลก และคนรับใช้ของเจ้าเมือง) และเจ้าเมือง นอกจากนั้น ก็มีการแสดงเป็นบทต่าง ๆ ตามการดำเนินเรื่อง ดังที่ อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน กล่าวว่า “นอกจากบทหลัก ๆ แล้ว ยังมีบทอื่น เช่น บทพระเอก นางเอก แม่ และ ลูก” (อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567) และการเป็นลูกคู่ หรือผู้ที่มีหน้าที่ในการรับส่งบท และเล่นดนตรี ซึ่งจุดเด่นของการแสดงลิเกป่า คือ การที่บุคคล เช่น นักดนตรี หรือนักแสดง สามารถสลับบทบาทกันได้ (ถาวร รักรู้, 2567)

1.2.2 องค์ประกอบด้านเนื้อเรื่อง การกล่าวบทหรือภาษาที่ใช้ในการแสดงลิเกป่า ทำการแสดงโดยใช้ภาษาท้องถิ่นภาคใต้แถบจังหวัดตรัง แต่จะมีลักษณะพิเศษของภาษาของผู้ที่รับบทเป็นแยกแดง จะมีการใช้ภาษาให้มีสำเนียงของแยก ที่เรียกว่า แยกเทศ ออกเสียงภาษาไทยไม่ชัด หรือที่ ถาวร รักรู้ กล่าวว่า “แหล่งให้พรัย ๆ ” (ถาวร รักรู้, 2567) เพื่อให้สอดคล้องกับบทหรือเรื่องราวที่นำมาแสดง เพื่อต้องการให้ผู้รับชมการแสดงได้รับความสนุกสนาน โดยเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ มักจะเป็นการเล่าเรื่องราวระหว่างการเดินทางทางเรือมาจากเมืองลกกะตา การสังเวยธรรมชาติ การพบปะผู้คน การเข้าเมืองมาพบกับเสนา เจ้าเมือง การเกี่ยวพาราสาหยิ โดยจะมีการสอดแทรกมุขตลก ประกอบการรำรำ การเต้น ประกอบจังหวะสอดคล้องกับเครื่องดนตรี และการโต้ตอบระหว่างกันของนักแสดง อีกทั้ง ในการแสดงยังมีเพลงที่นักแสดงนำมาแสดง เช่น เพลงลุ่มโปง ยาน้อย ลาวเดินดง ลมพัดชายเขา สร้อยกำ ซึ่งลักษณะเด่นของการแสดงลิเกป่า ประการสำคัญ คือ การคิด การขับบทกลอนสด ที่แสดงออกถึงไหวพริบ ปฏิภาณของนักแสดง ดังคำกล่าวของ กิตติศักดิ์ ทองขำดี ที่กล่าวว่า “คนเมื่อก่อนหัวดี คิดสดได้หมด” (กิตติศักดิ์ ทองขำดี, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน ที่กล่าวว่า “บทไม่ตายตัวแล้วแต่คนขับบท ไปเห็นอะไรก็ขับ เช่น ไปตลาด ขับชมแม่ค้า ไปในป่า ขับชมสัตว์” (อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567)

1.2.3 องค์ประกอบด้านเครื่องดนตรี เครื่องดนตรี ที่ใช้ในการแสดง ประกอบด้วย รำมะนา 2 ใบ หรือมากกว่า โหม่งหรือฆ้องคู่ 1 รวง ปี่ 1 เล้า (บางครั้งอาจมีการใช้ซอแทนปี่) ฉิ่ง 1 คู่ ฉาบ 1 คู่ กลองตุ้ม หรือกลองตุ๊ก 1 ใบ และไม้กรับ 1 คู่ และในปัจจุบัน ในบางโอกาสอาจมีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่มาใช้ในการแสดง เช่น กลองชุด คีย์บอร์ด มาร่วมบรรเลง (ถาวร รักรู้, 2567)

1.2.4 องค์ประกอบด้านการแต่งกาย การแต่งกายของนักแสดง มีการแต่งกายที่เรียบง่าย แต่มีลักษณะเด่น โดยผู้ที่รับบทเป็นแขกแดง จะนิยมแต่งกายด้วยกางเกงขาสั้น นุ่งผ้าถุงหรือผ้าโสร่งสวมทับครึ่งท่อน ที่เรียกว่า นุ่งโอบ สวมเสื้อเชิ้ตแขนยาวที่มีการสวมเสื้อกั๊กทับ สวมหมวกแขก มีหนวดเครา หรือมีการวาดหนวดเครา จากปากกาหรือดินสอ การแต่งกายของยาหยี จะแต่งกายตามแบบฉบับของผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยการสวมเสื้อแขนยาว นุ่งผ้าปาเต๊ะ มีผ้าคลุมศีรษะ การแต่งกายของเสนา จะมุ่งเน้นการสร้างความเป็นกันเองกับผู้รับชม จึงมีการแต่งกายแบบเรียบง่าย แต่สื่อถึงความตลกขบขัน โดยมีการนุ่งผ้าโสร่ง ไม่สวมเสื้อ มักจะแต่งหน้าหรือวาดหน้า หรือทาแป้งให้หน้าขาวโดยเฉพาบริเวณแก้มและรอบดวงตา ดังคำกล่าวของอนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน ที่กล่าวว่า “เอาแป้งคลุกเข้าปำที่ บางทีสวมหมวก ที่เรียกว่า เปี้ยะขาวหรือหมวกสีขาว” (อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567) นอกจากนี้ นักแสดงคนอื่น ๆ ก็มักจะแต่งกายตามโอกาสในการแสดง เรื่องราวในการแสดง และตามสมัยนิยมหรือความพร้อมของแต่ละบุคคล (ถาวร รักรู้, 2567)

1.2.5 องค์ประกอบด้านโรงลิเกป่า โรงลิเกป่า ในอดีต นิยมสร้างแบบง่าย ไม่มีเวที โดยจะวางโรงลิเกป่าบนพื้นดิน ปูเสื่อหรือวัสดุอื่น ๆ การทำเสา จะมีการใช้ไม้ปักเสา เช่น ไม้ไผ่ จำนวน 9 เสา ปักเสายาว ไล่ด้านหน้า ปักเสาสั้นไล่ด้านหลังตามลำดับ ดังคำกล่าวของ อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน ที่กล่าวว่า “โรงลิเกทำเป็นปริมให้มีลักษณะเหมือนเพิงหมาแหงนแต่ให้ยาว ให้แสงลม ใช้ซี่ไม้ปักเสาในการแสดง มุงทางพร้าว ทำให้มีท้ายโรง ให้มีม่านกันห้องแต่งตัว กันท่อนเป็นห้องแต่งตัวกับใบพร้าว” (อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567) ใช้เถาวัลย์ในการมัดหรือผูกเสา มีการกันฉากหรือม่านไว้สำหรับเป็นฉากประกอบการแสดง และเป็นการกันพื้นที่ด้านหลังไว้สำหรับการแต่งกายและการนั่งพักของนักแสดงลิเกป่า มีการมุงหลังคาและกันผนังด้านข้างด้วยทางมะพร้าว มีการผูกไม้ ไว้สำหรับนั่งพักหรือนั่งฟัง ดังที่ ถาวร รักรู้ เรียกว่า “นก” แต่ปัจจุบัน การสร้างโรงลิเกป่า มีการปรับเปลี่ยนตามสมัยนิยม โดยส่วนใหญ่ นิยมใช้เต็นท์ในการทำโรงลิเกป่า (ถาวร รักรู้, 2567)

1.2.6 องค์ประกอบด้านความเชื่อ การแสดงออกถึงการมีความเชื่อ การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับการเคารพ ระลึกถึงครูอาจารย์ มีการตั้งหิ้งเพื่อแสดงถึงความเคารพครูหมอลิเกป่า โดยจะตั้งของเซ่นไหว้ในช่วงเวลา เช่น เดือน 3 เดือน 6 หรือวันสำคัญตามความสะดวกของบุคคล โดยในการเซ่นไหว้ จะมีการจัดเตรียมสิ่งของ ประกอบด้วย ข้าวตอกดอกไม้ หมากพลู กล้วย อ้อย ถั่ว งา และจะไม่นำหมูมาใช้ในการเซ่นไหว้ นอกจากนี้ ยังมีการจัดเตรียมเหล้า ไว้สำหรับไหว้บูชาตาพรานบุญ เนื่องจาก ในการทำการแสดง จะต้องมีการอัญเชิญตาพรานบุญ ไปในสถานที่แสดง ตามแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมา และมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อในขั้นตอนต่าง ๆ ตามลำดับการแสดง (ถาวร รักรู้, 2567)

1.2.7 องค์ประกอบด้านลำดับการแสดง การแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง มีลำดับการแสดงเริ่มต้นด้วยการตั้งกาดครูหรือการไหว้ครู การเชิญครู เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ การได้รับการคุ้มครองไม่ให้เกิดปัญหา อุปสรรคในระหว่างทำการแสดง มีการจัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ในการไหว้ครู ประกอบด้วย หมาก พลู ดอกไม้ กล้วย และหน้ากากพรานบุญ ต่อมาจึงเป็นการลงโรง หรือโหมโรง เพื่อเตรียมความพร้อมของนักแสดง และเพื่อเชิญชวน เรียกคนดู โดยคณะลิเกป่า จะร้องเพลงและเล่นดนตรีในจังหวะที่ช้าและค่อยเร็ว ๆ ขึ้นตามลำดับ ดังที่ อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน กล่าวว่า “โหมโรง ตีเปล่า ๆ ไม่มีเสียงร้อง”

(อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567) หลังจากนั้น จึงมีการล้อมโรง การออกแขกแดง ยาหยี หรือยายี เสนา และเจ้าเมือง การแสดงบพนี้ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมมากยิ่งขึ้น แล้วจึงต่อด้วยการดำเนินเรื่องหรือการแสดงเรื่องที่ขึ้นอยู่กับ การกล่าวบท การแสดงเรื่อง โดยนักแสดงจะออกมาหน้าเวที และมีการขับบทเพื่อให้ผู้ชมรับทราบว่าตนแสดง เป็นบทละครใด เช่น บทลาแม่ ที่มีนักแสดง ประกอบด้วย บทแม่และลูก ดังคำกล่าวของอนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน ที่กล่าวว่า “คนที่แสดงจะร้อออกมา แล้วจะขับบท หรือแหลงเลย สมมติว่าตัวเองเป็นใคร ก็ขับบทไปเรื่อย” (อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567) แต่ทั้งนี้ การดำเนินเรื่องก็ขึ้นอยู่กับเวลาที่ตกลงกับผู้ว่าจ้างหรือโอกาสในการแสดง เมื่อ การแสดงเรื่องสิ้นสุดลง จึงมีการกล่าวบทส่งครู โดยนักแสดงจะออกมาหน้าเวทีทั้งหมด ดังที่ อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน กล่าวว่า “นักแสดงออกมาหมด ไหว้ครู 4 ทิศ เพราะตอนมาตั้งครู กะตั้ง 4 ทิศ” (อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน, 2567) ในลำดับนี้ มีการกล่าวบทส่งครู ควบคู่กับการบรรเลงเครื่องดนตรี ให้มีจังหวะคล้ายกับจังหวะขั้นตอนการโหมโรง โดยเริ่มต้นจากจังหวะเร็วแล้วจึงค่อย ๆ ช้าลง ซึ่งมีเสียงปี เป็นสัญญาณบ่งบอก เป็นการแสดงถึงการจบการแสดง ลิเกป่าในแต่ละครั้ง (กิตติศักดิ์ ทองขำดี, 2567)

2. ผลการวิเคราะห์บทบาทของการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง การวิเคราะห์บทบาท ของการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง ในฐานะสื่อพื้นบ้าน ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยอาศัย แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน ตามแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ โดยการแสดงลิเกป่าของคณะ ถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง มีบทบาทหลักในด้านต่าง ๆ จำนวน 7 ด้าน (กาญจนา แก้วเทพ, 2545); (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2554); (กาญจนา แก้วเทพ, 2557) ประกอบด้วย

2.1 บทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ศิลปะการแสดงลิเกป่า เป็นสื่อพื้นบ้านของชุมชน ที่มีบทบาท ทำให้บุคคล ชุมชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม การนำเสนอเรื่องราววิถีชีวิต การสืบทอดมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ดังคำกล่าวของ นุชรี ตั้งเคียน ที่ว่า “ลิเกป่า เป็นสุนทรียะ เป็นศาสตร์หนึ่งของศิลปะ ที่สะท้อนการถ่ายทอดวัฒนธรรม สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในหลายด้าน ทั้งด้าน การใช้ภาษา การแต่งกาย ความเชื่อ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน และยังเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชน” (ตั้งเคียนม, 2568) และ วิมลพัชร สุวรรณวัฒน์ กล่าวว่า “ลิเกป่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนตัวตน ความเชื่อของคนในชุมชน” (วิมลพัชร สุวรรณวัฒน์, 2568)

2.2 บทบาทในการให้การศึกษา การอบรมบ่มเพาะและการจัดระเบียบสังคม การแสดงลิเกป่า มีบทบาทด้านการอบรมสั่งสอน การชี้แนวปฏิบัติให้กับคนในสังคม โดยการขับร้องบทกลอน เนื่อร้อง การเล่าเรื่อง ในการแสดง มีการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การสอดแทรกคติ การกระตุ้น ส่งเสริมคติ แนวปฏิบัติให้กับ ผู้รับชม และมีการให้ความรู้เกี่ยวกับ ทรัพยากร ธรรมชาติ ดังคำกล่าวของ นาริรัตน์ สุขคง ที่ว่า “การแสดงลิเกป่า มีการสอดแทรกความรู้ เช่น บทไปท่องเที่ยว ก็จะเล่าสภาพพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของการแสดง” (นาริรัตน์ สุขคง, 2568) อีกทั้ง บางครั้ง ยังมีบทเกี่ยวข้องกับความกตัญญูของบุตรที่มีต่อมารดา การแสดงความห่วงใย ของบุตรที่มีต่อมารดา เมื่อจำเป็นต้องเดินทางไปทำมาหาหากิน (กิตติศักดิ์ ทองขำดี, 2567)

2.3 บทบาทในการให้ความบันเทิง จุดมุ่งหมายของการแสดงลิเกป่า ประการสำคัญ คือ การทำ การแสดงเพื่อให้ความบันเทิง ความสนุกสนานแก่ผู้รับชมจากบทกลอน เนื่อร้อง มุขตลก การแต่งกาย การเล่น ดนตรี และการเต้นรำประกอบท่าทาง โดยเฉพาะการขับบทตอบรับระหว่างแขกแดงและเสนา ที่แขกแดงมักจะ

กล่าววาท และเสนา ฟังเพี้ยน ทำให้คนดูตลกขบขันมากยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวของ วุฒิชัย ช่อเส้ง ที่กล่าวว่า “ลิเกป่า เป็นเครื่องจรรโลงใจ เป็นศิลปะ การแสดงที่มีความสนุกสนาน ให้ความบันเทิง แสดงได้ในหลายโอกาส” (วุฒิชัย ช่อเส้ง, 2568)

2.4 บทบาทในการสืบทอดความเชื่อ การแสดงลิเกป่า เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีบทบาทด้านการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังเช่น การแสดงเพื่อแก้บน โดยผู้ที่นับถือครูหมอลิเกป่า ได้ทำการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อสิ่งที่บนบาน ประสบความสำเร็จ จึงมีการแก้บน หรือ การตัดเหมราย โดยว่าจ้างการแสดงลิเกป่า ดังคำกล่าวของ หวล ยงประเดิม ที่กล่าวว่า “นับถือครูหมอ เหมือนครูหมอโนรา จึงบน พอสำเร็จ ตามที่บน จึงแก้บน” (หวล ยงประเดิม, 2567) และในขณะเดียวกัน ในการแสดงลิเกป่า มีการแสดงออกซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น การกาดเชิญครู การนับถือตาพรานบุญ การส่งครู ตลอดจนมีการประกอบพิธีกรรมในการไหว้ครูหมอลิเกป่า (ถาวร รักรู้, 2567)

2.5 บทบาทในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ และการสร้างความทรงจำร่วมกัน การแสดงลิเกป่ามีบทบาทด้านการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องด้วย ลิเกป่า เป็นสื่อพื้นบ้านประการหนึ่งที่มีผู้รับชม ทั้งวัยเด็กไปจนถึงผู้สูงอายุ สามารถรับชมการแสดงได้ทุกเชื้อชาติ ศาสนา ดังคำกล่าวของ หทัยกาญจน์ รำมะนา ที่กล่าวว่า “เมื่อมีการแสดงลิเกป่า จะมีทั้งคนแก่ โดยเฉพาะคนแก่บางคน เมื่อได้ยินเสียงดนตรี ก็จะมาดู เนื่องจาก อยู่ในสายเลือด มีเด็กมาดู เนื่องจาก เป็นสิ่งที่มีในชุมชน เป็นการรวมตัวของผู้คนในวัยต่าง ๆ เป็นการสร้างความรัก ความสามัคคี และความรู้สึกรัก ห่วงแหน ความภาคภูมิใจ” (หทัยกาญจน์ รำมะนา, 2568) อีกทั้ง บุญฤทธิ์ รำภา กล่าวว่า “เป็นสิ่งที่สามารถหล่อหลอมให้คนมีความรัก สามัคคีในท้องถิ่น เวลาคนมาดูลิเกป่า ก็จะเกิดความสนุกสนาน ความชอบร่วมกัน เกิดอารมณ์ที่เป็นมิตร” (บุญฤทธิ์ รำภา, 2568)

2.6 บทบาทในการแสดงความรู้สึกร่วมกัน การแสดงลิเกป่า แม้ว่า จะมีสถานภาพเสี่ยงต่อการสูญหายในอนาคต แต่ในปัจจุบัน คณะลิเกป่าถาวร สุนทรศิลป์ มีบทบาทต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน มีการแสดงทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ชุมชน เนื่องจากการมีเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ คณะลิเกป่า ได้รับบทบาทในการแสดงเพื่อต้อนรับ การให้ความรู้ การถ่ายทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้กับนักท่องเที่ยว ดังคำกล่าวของ บรรจง นฤพรเมธี ที่กล่าวว่า “ลิเกป่าชบเขาไปแล้ว แต่นำเอาเรื่องการท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อให้มีรายได้ ได้ทำการแสดง เป็นหนึ่งในโปรแกรมการท่องเที่ยว ชมศิลปะการแสดง ศิลปวัฒนธรรมการแสดงลิเกป่าในช่วงค่ำ” (บรรจง นฤพรเมธี, 2568) อีกทั้ง การเล็งเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์และการถ่ายทอด โดยมีหน่วยงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง ได้มีการติดต่อประสานงานให้คณะลิเกป่า ได้ไปทำการแสดงในงานประจำปี หรือ งานสำคัญของจังหวัด (นาริรัตน์ สุขคง, 2568)

2.7 บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการแจ้งข่าวสาร นักแสดงของคณะลิเกป่า โดยเฉพาะ แหกแดง จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีไหวพริบปฏิภาณ เนื่องจาก ต้องมีการคิดบทกลอน เนื้อร้องในขณะที่ทำการแสดง ที่จะมีการสอดแทรกสถานการณ์ทางสังคมในขณะนั้น การวิพากษ์วิจารณ์สังคม เพื่อให้ความรู้แก่ผู้รับชม ดังคำกล่าวของ บุญฤทธิ์ รำภา ที่กล่าวว่า “การแสดงลิเกป่ามีการสอดแทรกถึงการดำรงชีวิตของคนในยุคปัจจุบันและเดิมนี้นี้ คนมีความเครียด จึงต้องมีศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน” (บุญฤทธิ์ รำภา, 2568)

3. ผลการวิเคราะห์เครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการตลาดทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การคงอยู่ของคณะถาวร สุนทรศิลป์ ตลอดระยะเวลาของการก่อตั้ง การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในที่เป็นกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาบรรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ การตระหนักในคุณค่าของศิลปะการแสดงลิเกป่าของคณะลิเกป่า และปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีส่วนในการเป็นกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาบรรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ การมีเครือข่ายจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมคณะถาวร สุนทรศิลป์ โดยเครือข่ายดังกล่าว ประกอบด้วย

3.1 เครือข่ายภาครัฐ ประกอบด้วย

3.1.1 สถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านพรจุต ให้ความสำคัญกับการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ ดังคำกล่าวของวิมลพัชร สุวรรณวัฒน์ และหทัยกาญจน์ รำมะนา ที่กล่าวว่า “โรงเรียนมีการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นการแสดงลิเกป่า เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในคาบกิจกรรมชุมนุม การส่งเสริมให้นักเรียนที่มีทักษะการแสดงลิเกป่าไปร่วมกิจกรรมการแสดง การสืบทอดวัฒนธรรม โดยมีหัวหน้าคณะลิเกป่า เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ (วิมลพัชร สุวรรณวัฒน์, 2568); (หทัยกาญจน์ รำมะนา, 2568) โรงเรียนสีกาประชาผดุงวิทย์ มีการส่งเสริมศิลปะการแสดงลิเกป่า ดังคำกล่าวของ ธนกฤต มีสุข, วุฒิชัย ช่อเส้ง, นุชรี ตั้งเคียน ที่ว่า “โรงเรียนมีการจัดตั้งชุมนุมอนุรักษ์วัฒนธรรมรุ่นเยาว์อย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้นักเรียนที่เข้าร่วม ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจน มีการจัดค่ายเพื่ออบรมพัฒนานักเรียนเพื่อเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม การสนับสนุนเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง การบรรจุเรื่องราวของศิลปะการแสดงลิเกป่าไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น การสนับสนุนนักเรียนในการเป็นสมาชิกของคณะลิเกป่า การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับมหาวิทยาลัยในประเทศมาเลเซียเพื่อมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม” (ธนกฤต มีสุข, 2568); (วุฒิชัย ช่อเส้ง, 2568); (ตั้งเคียน, 2568)

3.1.2 ผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บทบาทของผู้นำชุมชนในพื้นที่ มีการให้ความสำคัญกับการสืบทอดการแสดงลิเกป่า โดยการรณรงค์ เชิญชวนให้มีการเล็งเห็นความสำคัญและสืบทอดศิลปะการแสดง การช่วยเหลือ อำนาจความสะดวกในต่าง ๆ การสนับสนุนเพื่อให้มีการจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ไปยังชุมชนภายนอก (บุญฤทธิ์ รำภา, 2568) และการส่งเสริมและพัฒนาศิลปะการแสดงลิเกป่าโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อหิน ดังคำกล่าวของ ธรรมฤทธิ์ เขบาท ที่กล่าวว่า “อบต.ได้เข้ามาดำเนินการสนับสนุน ส่งเสริมเพื่อให้การแสดงลิเกป่าคงอยู่กับชุมชน การสนับสนุนเครื่องดนตรี และการมีนโยบายในการนำศิลปะการแสดงลิเกป่ามาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านภายในชุมชน” (ธรรมฤทธิ์ เขบาท, 2568)

3.1.3 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง เป็นหน่วยงานระดับจังหวัดที่เข้ามาส่งเสริมการคงอยู่และการสืบทอดศิลปะการแสดงลิเกป่า โดยการทำงานเป็นภาคีความร่วมมือกับคณะลิเกป่า ดังคำกล่าวของ นาริรัตน์ สุขคง ที่กล่าวว่า “การทำงานในฐานะเจ้าหน้าที่จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด มีการประสานงาน ติดต่อกันให้ไปทำการแสดงในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมในจังหวัด และต่างจังหวัด เพื่อส่งเสริมการรับรู้ของบุคคลทั่วไป การจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่เยาวชน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับลิเกป่าผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ของสำนักงาน

ตลอดจน มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับลิเกป่าให้เป็นฐานข้อมูลในการศึกษา และการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน” (นาริรัตน์ สุขคง, 2568)

3.2 เครือข่ายภาคเอกชน ประกอบด้วย

3.2.1 สภาวัฒนธรรมอำเภอสีเกา การดำเนินงานของสภาวัฒนธรรมอำเภอในลักษณะของเครือข่าย จะเห็นได้จากคำกล่าวของ ถาวร พรเดชนันต์ ที่กล่าวว่า “ช่วยส่งเสริมศิลปะการแสดงลิเกป่า โดยช่วยประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับคณะลิเกป่าเพื่อไปทำการแสดงในพื้นที่ต่าง ๆ (ถาวร พรเดชนันต์, 2568)

3.2.2 องค์กรธุรกิจชุมชน เป็นองค์กรที่เข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ได้รับทราบว่ามีคณะลิเกป่า และการช่วยส่งต่อข้อมูลประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่ จันทรเพ็ญ ปูเงิน กล่าวว่า “ได้แนะนำคน หรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ว่าในหมู่บ้านมีคณะลิเกป่า และช่วยประชาสัมพันธ์” (จันทรเพ็ญ ปูเงิน, 2568) และส่งเสริมคณะลิเกป่าโดยการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยให้คณะลิเกป่า มาถ่ายทอดศิลปะการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้รับชม (บรรจง นฤพรเมธี, 2568)

อภิปรายผล

องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่า ทำให้เห็นคุณค่าของทุนของชุมชน ในฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นสิ่งที่สร้างความรัก ความภาคภูมิใจให้กับบุคคลและชุมชน มีองค์ประกอบของการแสดงที่มีความสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อีร์วัฒน์ ช่างสาน ที่กล่าวถึง องค์ประกอบของการแสดงลิเกป่าในพื้นที่ภาคใต้ โดยมีการศึกษาในบริบทของจังหวัดนครศรีธรรมราช ว่า ประกอบด้วย “คณะลิเกป่า เครื่องดนตรี การแต่งกาย โอกาสในการแสดง ความเชื่อและพิธีกรรม เรื่องที่นิยมนำมาแสดงและสถานที่” (อีร์วัฒน์ ช่างสาน, 2556) และสอดคล้องกับงานศึกษาของ กิตติกร วิบูลย์ศรี ที่ศึกษาองค์ประกอบของการแสดงลิเกป่าในพื้นที่จังหวัดกระบี่ โดยแสดงให้เห็นถึงจุดร่วมของการแสดงลิเกป่า คือ มีขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมก่อนทำการแสดง การออกแขก การแสดงของแขกแดง มีการแต่งกายตามแบบฉบับของชาวไทยมุสลิมพื้นบ้าน แต่ทั้งนี้ มีความแตกต่างกันในด้านของเนื้อหาที่นำมาขับร้อง ที่สะท้อนถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่นำเอาคติสอนใจของศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามมาดัดแปลง (กิตติกร วิบูลย์ศรี, 2552)

บทบาทของศิลปะการแสดงลิเกป่า มิใช่มีหน้าที่เพียงการสืบทอดในฐานะศิลปะการแสดงพื้นบ้าน แต่ยังเป็น การสืบทอด เนื่องด้วยเหตุผลประการสำคัญ คือ การที่ลิเกป่ามีคุณค่า มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ นับว่าเป็นนัยยะสำคัญต่อการนำเอาศักยภาพมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ในฐานะทุนหรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเพื่อความเข้มแข็ง การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานทุนทางสังคม ดังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu, P., Throsby, D ที่กล่าวถึงความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม ในการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและการส่งเสริมความยั่งยืนทางวัฒนธรรม (Bourdieu, P., 1986); (Throsby, D., 2001) และนำมาสู่การส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม (Hilliard, T., 2000) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กัญญารัตน์ นิตินุณ และคณะ ที่กล่าวถึงความมีคุณค่าและมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรม ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม การพัฒนาประเทศ เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่นำมาสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (กัญญารัตน์ นิตินุณ และคณะ, 2564) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัญชิชา มั่นคง ที่กล่าวถึง การที่ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาท

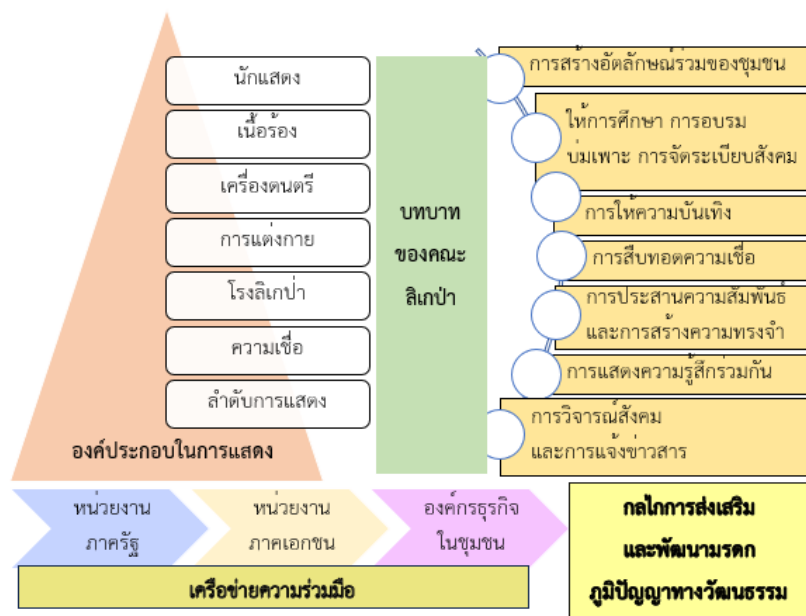
ต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชน ที่จะต้องมีการส่งเสริม การถ่ายทอดการเรียนรู้ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งสามารถนำมาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน (อัญธิชา มั่นคง, 2560) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรรัฐยา สารศาลิน และนิธิดา แสงสิงแก้ว ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านประเพณีกินข้าวห่อ มีบทบาทในมิติต่าง ๆ ดังเช่น การแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน การเสริมสร้างขวัญ กำลังใจ การสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เครือญาติ การสร้างความสามัคคี และในปัจจุบันมีบทบาทในด้านการสร้างรายได้ และการสร้างเครือข่ายเยาวชนที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ (วรรัฐยา สารศาลิน และนิธิดา แสงสิงแก้ว, 2560)

การวิเคราะห์เครือข่ายที่ส่งผลต่อการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทำให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกลไกในการทำงานเชิงเครือข่าย การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรธุรกิจ ที่จะเข้ามาเป็นภาคีในการพัฒนาร่วมกับคณะลิเกป่า ให้การแสดงลิเกป่า สามารถคงอยู่ไว้ซึ่งอัตลักษณ์ การแสดงบทบาท และมีความสามารถในการปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการได้รับการสนับสนุนในรูปแบบกลไกเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ของคณะลิเกป่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ที่อาจส่งผลกระทบต่อคงอยู่ หรือการปรับตัวของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่อาจสูญหายไปในอนาคต ที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในภาคส่วนต่าง ๆ ที่เป็นพลังในการส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ด้านการศึกษา จะต้องมีกลไกการดำเนินงาน โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ การบรรจุไว้ในหลักสูตรท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการแสดงออกของนักเรียนด้านการแสดงในโอกาสต่าง ๆ โดยมีคณะลิเกป่า เป็นพี่เลี้ยงหรือผู้ให้ความรู้ หน่วยงานภาครัฐ ควรมีบทบาทเชิงรุกในการจัดทำแผนการส่งเสริม การพัฒนาลิเกป่าอย่างเป็นรูปธรรม การประกาศยกย่องปราชญ์ชาวบ้าน การประชาสัมพันธ์ข้อมูล การจัดกิจกรรมให้ความรู้ การถ่ายทอดศิลปะการแสดงลิเกป่า ให้เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำ ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสนับสนุนให้ลิเกป่าเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดงานวัฒนธรรมประจำตำบล โดยมีการแสดงลิเกป่า การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ลิเกป่าภายในชุมชน การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุง พัฒนาคณะลิเกป่า หน่วยงานภาคเอกชน ควรมีกลไกในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการเข้ามาสนับสนุน เช่น การส่งเสริมการแสดงในงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั้งในระดับจังหวัดและเครือข่ายขององค์กรธุรกิจ การพัฒนาเชิงธุรกิจ เช่น ของที่ระลึกที่พัฒนามาจากการแสดงลิเกป่า ซึ่งทุกภาคส่วนจะต้องดำเนินงานให้เกิดกลไกแบบประสานความร่วมมือที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคณะลิเกป่า ดังเช่น สอดคล้องกับที่ เมธิรา ไกรนที และปัญญา เทพสิงห์ เสนอแนะว่า “ทุนทางสังคมด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่นำมาซึ่งการพัฒนา โดยต้องสอดคล้องกับความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชน” (เมธิรา ไกรนที และปัญญา เทพสิงห์, 2567) โดยเฉพาะประเด็นของการมีส่วนร่วมของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ อีระพงษ์ ทศวัฒน์ และคณะ ที่พบว่า การดำเนินการโดยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา จะต้องอาศัยการประสานความร่วมมือของภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานจากภายนอก (อีระพงษ์ ทศวัฒน์ และคณะ, 2567) และที่อดิศักดิ์ พรหมเมศ และคณะ กล่าวถึงการบริหารจัดการโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ที่ส่งเสริมการพัฒนาความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน (อดิศักดิ์ พรหมเมศ และคณะ, 2568)

ผลที่ได้รับจากการศึกษา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการรวบรวม การเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติ องค์ประกอบของการแสดงในทุกมิติ การวิเคราะห์บทบาทของการแสดงลิเกป่าในฐานะของสื่อพื้นบ้านที่ยังคงไว้ซึ่ง บทบาทต่อบุคคล ชุมชน ท่ามกลางการปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งยังไม่มีการศึกษามาก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะ การวิเคราะห์กลไกเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมลิเกป่าอย่างเป็นระบบ ซึ่ง ยังไม่ปรากฏข้อมูลการศึกษาในประเด็นดังกล่าวในพื้นที่มาก่อนหน้านี้ แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ ยังมีข้อจำกัด ในด้านการศึกษาคณะลิเกป่า เพียงคณะเดียว จึงยังไม่สามารถนำข้อมูลไปกล่าวสรุปถึงคณะลิเกป่าอื่น ๆ ได้ทั้งหมด อีกทั้ง ยังเป็นการมุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงลิเกป่าในช่วงระยะเวลาปัจจุบัน จึงยังไม่สามารถเปรียบเทียบ ความแตกต่างของการแสดงลิเกป่าระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้มากนัก ดังนั้น แนวทางการวิจัยในอนาคต จึงควรศึกษา การแสดงลิเกป่าในพื้นที่อื่น ๆ โดยเป็นการศึกษาแบบภาพรวม ไม่เจาะจงการศึกษาแบบกรณีศึกษา เพื่อให้สามารถ พิจารณา วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงลิเกป่าในภาพรวม ความเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การศึกษาด้วยวิธีการ เชิงปริมาณ ในประเด็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัว การเปลี่ยนแปลง การวิจัยเพื่อสร้างกลยุทธ์ในการส่งเสริม การพัฒนาการแสดงลิเกป่า

องค์ความรู้ใหม่

การได้รับข้อค้นพบเกี่ยวกับองค์ประกอบ บทบาท และกลไกเครือข่ายของการแสดงลิเกป่าที่มีความโดดเด่น จากการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบด้านการแสดง บทบาท ของคณะลิเกป่า และการทำงานร่วมมือกับเครือข่ายทุกภาคส่วน เป็นกลไกสำคัญที่นำมาสู่การพัฒนามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมของการแสดงลิเกป่าในบริบทของจังหวัดตรัง โดยมีรายละเอียด ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลไกการส่งเสริมและพัฒนา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของลิเกป่า

คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง มีประวัติความเป็นมาไม่น้อยกว่า 70 - 80 ปี ในการแสดงแต่ละครั้ง มีองค์ประกอบในการแสดงที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมา เมื่อทำการวิเคราะห์บทบาทของการแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง โดยการนำแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทของสื่อพื้นบ้านมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ พบว่า การแสดงลิเกป่าของคณะถาวร สุนทรศิลป์ มีบทบาททั้งต่อวัฒนธรรม บทบาทต่อบุคคล ชุมชน การวิเคราะห์กลไกเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การคงอยู่ของคณะลิเกป่าในปัจจุบัน นอกจากความยึดมั่นในทุนทางวัฒนธรรมของตนแล้ว คณะลิเกปายังได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่เข้ามาเป็นปัจจัยในการส่งเสริมการคงอยู่ โดยกลไกการส่งเสริมและพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง จะต้องอาศัยการบูรณาการเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมให้เข้ากับการปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคมให้มีความทันสมัย และการเสริมสร้างกลไกเครือข่ายการสนับสนุนจากภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัย ประกอบด้วย

- 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ การแสดงและการคงอยู่ของคณะลิเกป่า ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรมีการทำงานในลักษณะของภาคีเครือข่ายความร่วมมือ บนพื้นฐานของความต้องการและการมีส่วนร่วมของคณะลิเกป่า การเข้ามาสนับสนุนให้คณะลิเกป่ามีพื้นที่ในการแสดงออกทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น การส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งหรือศูนย์การเรียนรู้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีองค์ประกอบของคณะลิเกป่า การให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ข้อมูลอย่างแพร่หลาย การดำเนินการส่งเสริมให้คณะลิเกป่าได้คงอยู่สืบไป ควรมีการดำเนินการในระดับนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายด้านการศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่น นโยบายด้านวัฒนธรรม ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การสืบทอด ต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจน การสร้างการรับรู้ ความตระหนักและความห่วงใยในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีองค์ประกอบของการแสดงลิเกป่า อีกทั้ง ข้อเสนอแนะต่อคณะลิเกป่า ปัจจุบัน คณะลิเกป่า ประกอบด้วย สมาชิกของคณะที่มีบุคคลรุ่นเยาวชนและบุคคลรุ่นผู้สูงอายุ ดังนั้น เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงลิเกป่าให้คงอยู่ นับว่าเป็นโอกาสที่ดีของการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบุคคลรุ่นสูงอายุไปยังเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างการรับรู้และฝึกฝนให้เกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น และให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังบุคคลที่มีความสนใจเพื่อส่งเสริมการรับรู้มากยิ่งขึ้นและ
- 2) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคณะลิเกป่าในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา ความต้องการของคณะลิเกป่าเพื่อการพัฒนาในระยะต่อไป รวมทั้ง แนวทางในการวิจัยในอนาคต จึงควรศึกษาการแสดงลิเกป่าในพื้นที่อื่น ๆ การศึกษาความเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัว การเปลี่ยนแปลง และการวิจัยเพื่อสร้างกลยุทธ์ในการส่งเสริมการพัฒนาการแสดงลิเกป่า

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยชญ์ แซ่อ่อง. (5 เม.ย. 2568). องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- กัญญารัตน์ นิตคุณ และคณะ. (2564). การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสาร วิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1), 75-91.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2545). เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาลาแดง.
- _____. (2557). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2554). สื่อพื้นบ้านศึกษาในสายตานักเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- กิตติกร วิบูลย์ศรี. (2552). ศิลปะการแสดงลิเกป่าในแถบชายฝั่งทะเลตะวันตก: กรณีศึกษา จังหวัดกระบี่. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กิตติศักดิ์ ทองขำดี. (8 ก.ค. 2567). องค์ความรู้และบทบาทของการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- จันทร์เพ็ญ ปูเงิน. (28 พ.ย. 2568). เครือข่ายในการส่งเสริมศิลปะแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- ถาวร พรเดชอนันต์. (28 พ.ย. 2568). เครือข่ายในการส่งเสริมศิลปะแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- ถาวร รักรู้. (8 ก.ค. 2567). องค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- ธนกฤต มีสุข. (21 พ.ย. 2568). องค์ความรู้ บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- ธรรมฤทธิ์ เขบาท. (21 พ.ย. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- ธีรวัฒน์ ช่างสาน. (2556). แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาลิเกป่าในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 8(1), 76-88.
- ธีระพงษ์ ทศวัฒน์ และคณะ. (2567). การสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกับชุมชนและการพัฒนาผู้ประกอบการ จากฐานทุนวัฒนธรรม อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(10), 215-228.
- นาริรัตน์ สุขคง. (28 พ.ย. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- นุชรี ตั้งเคียนม. (21 พ.ย. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- บรรจง นฤพรเมธี. (24 ม.ค. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)

- บุญฤทธิ์ รำภา. (21 พ.ย. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาเมธี จันทวิโส (ไวยวัฒน์) และคณะ. (2567). มนต์เสน่ห์ทางวัฒนธรรมไทยในภาคใต้. วารสารพุทธสังคม วิทยาปริทรรศน์, 9(1), 185-200.
- เมธิรา ไกรนที และปัญญา เทพสิงห์. (2567). ทูตทางสังคม: ศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ การปักผ้า ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ หมู่บ้านดอนมะลิ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8(4), 135-148.
- วรัญญา สารศาลิน และนิธิดา แสงสิงแก้ว. (2560). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษาประเพณี กินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 5(1), 51-61.
- วิมลพัชร สุวรรณวัฒน์. (28 พ.ย. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- วุฒิชัย ช่อแสง. (21 พ.ย. 2568). องค์ความรู้ บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- หทัยกาญจน์ รำมะนา. (28 พ.ย. 2568). บทบาทและเครือข่ายในการส่งเสริมการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- หวล ยงประเดิม. (15 มิ.ย. 2567). บทบาทของการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- อดิศักดิ์ พรหมเมศ และคณะ. (2568). กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดพิษณุโลก กรณีศึกษาบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารสังคมศาสตร์และ วัฒนธรรม, 9(11), 157-173.
- อนงณ์ ช่วยทุกข์เพื่อน. (8 ก.ค. 2567). องค์ความรู้และบทบาทของการแสดงลิเกป่า คณะถาวร สุนทรศิลป์ จังหวัดตรัง. (เมธิรา ไกรนที, ผู้สัมภาษณ์)
- อัครเดช ศิวรักษ์ และเอนก สาระอินทร์. (2562). ศึกษาความเป็นมา รูปแบบ และแนวทางอนุรักษ์ลิเกป่าคณะถาวร สุนทรศิลป์ บ้านพรจุต ตำบลบ่อหิน อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชภัฏนครศรีธรรมราช วิทยาเขตตรัง.
- อัญชิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบล บ้านตุ่น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 12(39), 90-100.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In Richardson, J. C. (Eds.). In Handbook of theory and research for the sociology of education (pp. 241 - 258). New York: Greenwood Press.
- Hilliard, T. (2000). Cultural Capital and community development. Community Development Journal, 35(2), 123-133.
- Throsby, D. (1999). Cultural Capital. Journal of Cultural Economics, 23(1-2), 3-12.
- _____. (2001). Economics and culture. United Kingdom: Cambridge University Press.